

ктеристиками наближаються до верхнього порогу транспортної доступності райцентрів. Тож укрупнювати їх недоцільно.

Висновки. Розвиток розселення і формування сучасної мережі сільських населених пунктів відбувається під впливом багатьох чинників. У результаті цього у сільській місцевості адміністративний облік або поповнюється новими поселеннями, тобто розширюється сільська поселенська мережа, або деяка частина поселень через втрату мешканців або з інших причин, припиняє своє існування, що означає звуження поселенської мережі. Саме тому вивчення сільського розселення є необхідним для вирішення проблеми відродження сільських поселень.

Література

1. Алаев Э. Б. Социально–экономическая география: Понятийно-терминологический словарь / Э. Б. Алаев. — М. : Мысль, 1983. — 350 с.
2. Голиков А. П. Вступ до економічної і соціальної географії: Підручник / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. — К.: Либідь, 1997. — 320 с.
3. Джаман В. О. Регіональні системи розселення: демографічні аспекти. Монографія / О. В. Джаман. — Чернівці : Рута, 2003. — 391 с.
4. Мальська М. П. Країнознавство: теорія та практика. Підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Ю. С. Занько, Н. М. Ганич. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — С. 84-88.
5. Рогожин Г. Н. Сельское расселение Украинской ССР: состояние и пути совершенствования. — К., 1973. — 71 с.
6. Розміщення продуктивних сил України: Підручник / Є. П. Качан, М. О. Ковтонюк, М. О. Петрига та ін.; За ред. Є.П. Качана. — К.: Вища шк., 1997. — С. — 46-57.
7. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Підручник / С. І. Дорогунцов, Т. А. Зяць, Ю. І. Пітюренко та ін. — К.: КНЕУ, 2005. — С. 190-198.

Summary

A. M. Slaschuk, L. V. Hladych **Theoretical Aspects of Studying Rural Settlement.**

The study of rural settlement in the region is important for its rational territorial organization, providing quality of life of people in the settlements. In the paper systematically the theoretical basis of rural settlement, the main approaches to the typology of rural areas and its various forms of scientists, the main factors placing the rural population.

УДК 911.3 (477.52)

Л.В. Отич, С.І. Сюткін

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В статті аналізується поняття «якість життя» населення, а також сукупність чинників, які впливають на нього. Апробація методики дослідження здійснюється на прикладі Сумської області.

Постановка проблеми. Саме якість життя населення є найбільш актуальним напрямом державного регулювання на регіональному рівні, оскільки вона виступає одночасно стратегічною метою управління та показником соціально-економічного розвитку даної території. Тривалий час суспільно-географічні до-

слідження присвячувалися лише окремим аспектам оцінки рівня та якості життя, комплексні ж дослідження з'явилися порівняно недавно (наприклад [2]).

Формування мети дослідження. В сучасних соціально-економічних умовах України підвищення якості життя розглядається як пріоритетна мета суспільства, найважливіший напрям державної політики. З іншого боку, якість життя виступає певним наслідком досягнутого рівня соціально-економічного розвитку та одночасно виступає базисом для подальших змін. Стосовно сутності поняття «якість життя» населення в науковому співтоваристві досі не існує єдиної думки [1; 2; 5]. Суперечності, що продовжують виникати і виникатимуть надалі, пов'язані, на нашу думку, з тим фактом, що поняття «якість життя» може визначатися з різних точок зору, кожна з яких має право на існування. Переваги суспільно-географічного погляду на окреслену проблематику полягають у розгляді якості життя як комплексної, інтегральної характеристики екологічних, соціальних, політичних і культурних факторів, що визначають статус людини в соціумі й управляють людською діяльністю. Виходячи з вищезазначеного, метою даного дослідження є вдосконалення методики оцінки рівня та якості життя населення в територіальному аспекті та апробація її окремих положень на прикладі Сумської області.

Виклад основного матеріалу. Якість життя – категорія, що охоплює такі складові, як рівень життя, спосіб життя, умови життєдіяльності людини і ґрунтується на таких поняттях, як потреби, цінності та стабільність, їх задоволення та реалізація. Необхідно відзначити, що окремі складові якості людського життя (в його найбільш загальному розумінні) розглядалися ще з часів становлення і розвитку школи класичної політекономії та знайшли своє відображення в роботах А. Сміта і Д. Рікардо.

Повсюдне використання цього терміну розпочалося у середині ХХ століття, що пов'язано у значній мірі із зростанням у західних країнах числа супротивників традиційного для Заходу «суспільства споживання». Його можливості не дозволяли забезпечити високий (передовсім матеріальний) рівень життя всім членам суспільства. Реальність же продовжувала доводити, що стрімке економічне зростання, досягнуте у повоєнні роки у більшості країн Західної Європи, у США та Японії, і відповідне досягнення високого рівня споживання не можуть врятувати суспільство від злочинності, наркоманії, забруднення природного середовища і техногенних катастроф, не здатне убезпечити його від глибоких соціальних потрясінь. Перед країнами відтак постала необхідність зробити вибір: або кількість – збільшення заробітної плати, зростання виробництва товарів, задоволення постійно зростаючих матеріальних потреб, будівництво

дешевих квартир тощо, або якість – освіта, охорона здоров'я, культура, екологічна ситуація та інше. Тобто, виникла необхідність зміни всього механізму соціального розвитку.

З тих пір у науковій та популярній літературі не припиняються дискусії щодо необхідності, доцільності й правомірності застосування даної категорії для оцінки умов людського існування [3]. До цієї дискусії крім соціологів, економістів, долучилися з часом і керівники всіх рівнів управління, політики, географи, екологи, фахівці в сфері маркетингу, статистики, охорони здоров'я, соціальної й регіональної політики тощо. Відтак, виникає необхідність порівняти різні точки зору на природу цієї категорії, розглянути основні підходи до визначення її змісту, виміру, зіставленню і як наслідок, до встановлення виправданих меж і можливостей застосування.

Незважаючи на суперечливість поглядів у переконаннях представників вітчизняних і закордонних наукових шкіл була створена основа для формування теоретико-методологічних підходів до становлення наукової школи, заснованої на дослідженні поняття «якість життя». Узагальнюючим внеском вітчизняних і закордонних шкіл є формування великої кількості термінів і понять: добробут, індекс розвитку людського потенціалу, спосіб життя, стиль життя, рівень життя тощо.

Інтегральність категорії проявляється в синтезі об'єктивної й суб'єктивної складових якості життя, тобто з однієї сторони об'єктивних умов існування, з іншого боку – суб'єктивної оцінки індивідом свого існування й стану суспільства в цілому. Але наявні тільки об'єктивні й суб'єктивні дані на конкретному відрізку часу не дають можливості зробити висновки про причини, вплив і взаємозв'язки окремих елементів якості життя. Відповідно, можна стверджувати, що категорія якості життя має динамічну природу, що може змінюватися під впливом просторово-часових і культурних факторів, під впливом етнічних поглядів на природу добра й зла, на добробут, здоров'я, ідеали, щастя. На цій підставі зробимо узагальнюючий висновок про те, що якість життя цілком може розглядатися як постійно еволюціонуюча категорія, що припускає розгляд стану задоволеності людини з врахуванням всіх сукупностей його якісних параметрів й їх взаємозв'язків.

Змістовне наповнення категорії «якість життя» по мірі розвитку людства постійно збагачувалося і розширювалося. Кожному етапові суспільно-економічного розвитку були властиві свої специфічні погляди на якість життя як соціально-економічну категорію та шляхи її досягнення [4]. І вже в кінці ХХ століття більшість науковців зійшлися на думці, що якість життя – це кінцевий

результат соціального та економічного розвитку суспільства. Слід тільки відзначити, що для країн, які переживають трансформаційні процеси, на перший план виходить економічний розвиток, а для розвинутих країн – соціальний. З іншого боку, слід також враховувати, що в основі отримання високої якості життя знаходяться певні принципи.

Рівень життя характеризує досягнутий за певний проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення (фізичних, духовних, політичних), включно з реальними економічними джерелами та соціально – правовими гарантіями забезпечення умов життєдіяльності населення. Спосіб життя – спосіб організації людьми своєї життєдіяльності, спрямований на задоволення потреб, опанувань та створення матеріальних і духовних цінностей, на відтворення соціальних і соціокультурних відносин.

Розробити напрямки підвищення якості життя населення не можливо без врахування низки факторів, що формують її на всіх рівнях управління. Відбір і дослідження факторів формування якості життя населення дасть змогу глибше пізнати природу цього явища, з'ясувати рушійні сили її формування, визначити основні завдання та розробити ефективні заходи з підвищення якості життя населення. Комплексне вивчення резервів стабілізації і підвищення життя населення можливе на основі визначення поняття і природи найбільш суттєвих та відносно незалежних функціональних характеристик явищ або базових параметрів-факторів.

Методологічною основою аналізу і класифікації чинників впливу на якість життя громадян країни виступає системний аналіз, який дозволяє розглядати її як цілісну систему взаємопов'язаних елементів, об'єднаних загальною метою, розкрити її властивості, внутрішні і зовнішні зв'язки. Оскільки якість життя населення залежить не від окремого фактору і не їх арифметичної суми, то чим повніші будуть уявлення про фактори впливу на неї, тим точніше визначатимуться шляхи, методи та інструменти її стабілізації і зростання в майбутньому.

Центральне місце серед факторів, на нашу думку, що визначають рівень життя, належить доходам, їх величині і диференціації. Саме доходи членів суспільства, домогосподарств є головним показником їх добробуту. Дохід визначає матеріальне і духовне життя людей, можливість відпочинку, освіти, підтримання здоров'я, задоволення духовних потреб. Дохід – це кількість грошових коштів, благ чи послуг, отриманих індивідом, юридичною особою або економікою в цілому за певний період часу. Це ті матеріальні блага, які є в розпорядженні осіб і використовуються ними для задоволення своїх потреб [2].

Сукупність виявлених факторів являтиме собою потенційні напрями стабілізації та поліпшення якості життя населення, потенціал реалізації яких, в свою чергу, залежить від ряду інших факторів. Це означає, що система чинників впливу на якість життя є складною, а самі вони можуть класифікуватися за різними ознаками.

Цілком слушною є думка, що якість життя населення території України визначається рядом економічних, соціальних, демографічних, екологічних, географічних, політичних і моральних факторів.

Розробити напрями підвищення якості життя населення неможливо без врахування низки факторів, що формують її на всіх рівнях управління. Відбір і дослідження факторів формування якості життя населення дасть змогу глибше пізнати природу цього явища, з'ясувати рушійні сили її формування, визначити основні завдання та розробити ефективні заходи з підвищення якості життя населення.

Отже, методика суспільно-географічного аналізу рівня та якості життя населення має базуватися на ознаках різноманітності та різноплановості життєвих потреб населення, їхньої мінливості у часі, територіальної мозаїчності, просторової диференціації тощо. В зв'язку з цим неможливо відшукати один універсальний показник оцінки життєвого рівня населення в цілому, його певної соціальної групи, окремої родини або особи.

На підвищення якості життя впливають: скорочення безробіття, зростання реальних доходів населення, підвищення доступності соціальних послуг, зниження рівня злочинності, поліпшення стану природного середовища тощо.

На основі обробки й узагальнення статистичних матеріалів Сумського обласного управління статистики та відповідного картографічного представлення результатів (в якості прикладів наведені рис. 1 та 2, обмежений обсяг статті не дозволяє продемонструвати всі використані показники) вдалося виявити певні територіальні закономірності.

На рис. 1 представлена картосхема забезпеченості населення Сумської області житлом. Для зручності аналізу виділено три рівні забезпеченості житлом у середньому на одну особу (m^2 загальної площі) – низький, до нього відносяться міста обласного підпорядкування – Конотоп, Глухів, Шостка, Суми, Охтирка; середній – міста Лебедин та Ромни, а також такі райони, як Середино-Будський, Шосткінський, Сумський, Білопільський, Путивльський, Буринський, Липоводолинський, Тростянецький, Краснопільський; високий – всі інші 9 районів, які на картосхемі позначені найбільш темним кольором.

Рис. 1. Забезпеченість населення Сумської області житлом (2013 р.)

Картосхема 2 відбиває працевлаштування зареєстрованих безробітних Сумської області 2013 року, демонструє низький рівень працевлаштування безробітних в таких районах, як Глухівський, Білопільський, Липоводолинський та Великописарівський. Середній рівень по безробіттю мають Шосткінський, Ямпільський, Конотопський, Путивльський, Буринський, Роменський, Недригайлівський, Лебединський, Сумський разом з містом Суми, та Краснопільський райони. Високий рівень спостерігається в Середино-Будському, Кролевецькому, Тростянецькому та Охтирському районах.

Висновки. Порівняльно-географічний аналіз рівнів якості життя в низових адміністративних районах та містах обласного підпорядкування Сумської області виявив наступні закономірності: найвищі рівні та якість життя з найкращими перспективами для ефективного розвитку мають міста Суми. Шостка і Ко-

нотоп, оскільки саме вони володіють певною ресурсною та матеріально-технічною базою. Основні напрямки удосконалення державної політики для забезпечення гідної якості життя на всіх територіях Сумської області повинні стосуватися у першу чергу питань розвитку транспортної інфраструктури, охорони здоров'я населення, запобігання соціальній напрузі (вирішенню проблем працевлаштування), створення відповідних умов для залучення вітчизняних і закордонних інвестицій.

Рис. 2. Працевлаштування зареєстрованих безробітних Сумської області, 2013 рік (%)

В практичному плані матеріали та результати проведеного дослідження можуть слугувати рекомендаціями для органів державної і місцевої влади у прийнятті відповідних управлінських рішень, створенні регіональних програм або стратегій розвитку з метою поліпшення якості життя населення.

Література

1. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посібник / А.М. Єріна – Київ: КНЕУ, 2001. – 170 с.
2. Михайленко Т.І. Порівняльний суспільно-географічний аналіз якості життя населення міст-мільйонерів України // Автореф. дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02 / Т.І. Михайленко; КНУ ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2013. – 20 с.
3. Политика доходов и заработной платы: Учебник / Под ред. П.В. Савченко, Ю.П. Кокина.– М.: Экономистъ, 2004. – 525 с.
4. Фірсова І.В. Соціально-економічний розвиток регіону як основа формування якості життя населення // Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.10.01 / І.В. Фірсова; Харк. держ. акад. міськ. госп-ва. – Х., 2003. – 20 с.
5. Хаустова В.Є., Узунов Ф.В. Міжнародний порівняльний аналіз рівня та якості життя населення країн світу / В.Є. Хаустова, Ф.В. Узунов – 2003.– № 4(20).– С. 47-55.

Summary

L.V. Otych. S.I. Siutkin. **Regional Differences of Quality of Life in Sumy Region.**

The article deals with the concept of "quality of life" of the population, as well as a set of factors that affect it. Testing of the methodology of research is carried out by the example of Sumy region.

УДК 68:911.9 (477.84)

М.Я. Гінзула

**ОЦІНКА ВПЛИВУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА КОМПОНЕНТИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
(на прикладі ПАТ «Текстерно»)**

У статті проаналізовано специфіку розвитку легкої промисловості Тернопільської області, виділено основні особливості та проблеми галузі. На прикладі ключового підприємства галузі висвітлено основні геоекологічні проблеми промислового об'єкту. Проведено детальне дослідження виробничого процесу конкретного промислового об'єкту з виділенням ланок та етапів, досліджено вплив на повітряний, водний та ґрунтовий компоненти навколишнього середовища. Охарактеризовано і оцінено джерела забруднення атмосфери підприємства, розраховано ареали забруднення промислового підприємства, отримані результати оформлено в картосхему. Проаналізовано динаміку водокористування та вплив на ґрунт, висвітлено основні геоекологічні проблеми у цих сферах природокористування.

Постановка проблеми. Промислова діяльність здійснює негативний вплив на природне середовище через продукування викидів в атмосферу, промислових скидів та зміну земної поверхні. Промислові підприємства традиційно поділяють на добувні і переробні, останні ділять на важку і легку промисловість. Деталізація у вивченні впливу конкретних типів підприємств на компоненти навколишнього середовища є актуальними і необхідними.

Формування мети. Мета даного дослідження полягає у деталізації вивчення впливу на повітряний та водний басейн стаціонарних і пересувних джерел забруднення промислового підприємства ПАТ «Текстерно», з різностороннім аналізом виробничого процесу, вивченням основних стадій пов'язаних з екологічною небезпекою для довкілля.